

Tòpics i contratòpics

FRANCESC GUERRERO I BORRULL

NARRATIVA

Teresa Pàmies, *Allí em trobareu. Viatges. Destino.* Barcelona, 2002.

Teresa Pàmies, *Carta a la néta sobre el comunisme. Els anys de lluita.* Columna. Barcelona, 2001.

Tota una vida de militància comunista porta Teresa Pàmies (Balaguer, 1919), Premi d'Honor de les Lletres Catalanes 2001, a escriure una carta a la seva néta Aliona perquè sàpiga de primera mà quines circumstàncies van fer que la seva àvia optés per implicar-se en aquesta lluita i quines vivències li ha reportat. Des de l'adolescència, quan acompanyava el seu pare als mítings del Bloc Obrer i Camperol i venia *La Batalla* en cafès i tavernes, Teresa Pàmies ha viscut des de dins les evolucions del comunisme durant bona part del segle XX, amb una coneixença directa de molts protagonistes, vivint en diversos països de règim comunista, participant en tots els de-

bats ideològics interns i acumulant una multitud d'anècdotes que ara serveixen per mostrar el dia a dia d'una experiència de caràcter revolucionari potser irrepètible. Revelacions com la visita al pis de Moscou de l'assassí de Trotski, Ramon Mercader; reflexions no exemptes d'auto-crítica sobre determinades decisions personals o sobre actituds del Partit davant la dissidència; records, converses i lectures que han influït Teresa Pàmies, configuren un llibre, en la línia de *Testament a Praga* (Destino, premi Josep Pla 1971), *Quan érem capitans* (Proa, 1974), *Dona de pres* (Proa, 1975), per posar només alguns dels exemples més notables, que ens endinsa en l'univers comunista a partir d'una experiència concreta de gran valor documental.

DONA D'UN SOL CARNET

L'autora es proclama "dona d'un sol carnet: el de la falç i el martell sobre fons d'un roig encès que no han descolorit ni les bugades, ni les intempèries de mig segle tempestuós i traspalsat". A partir d'aquí, Pàmies trenca tots els tòpics haguts contra el comunisme amb intel·ligència, serietat i decisió i va molt més enllà en

l'anàlisi d'una de les ideologies fonamentals del segle XX.

Allí em trobareu. *Viatges* recull una tria de cinc viatges de Teresa Pàmies per Espanya i Portugal, recuperats des d'una mirada tan personal com enriquidora. L'any 1971, en tornar de l'exili, Pàmies sentia una necessitat de conèixer el seu país, el seu territori –la península–, i d'intentar lluitar contra tots aquells tòpics que enfronten els diferents pobles de la pell de brau. *Estiu a Aragó* (1978) és alhora un recorregut pels corriols pirinencs i una reflexió optimista sobre la inevitable vellesa d'una parella sexagenària. *Granada mestissa* (1980) descriu la fascinació que li va generar visitar aquella ciutat, des de la màgia de l'Alhambra i l'Albajicín als carrers florits de Salobreña. El llibre és dedicat a tots els granadins i granadines que van haver de deixar la seva terra i emigrar a Catalunya, i Pàmies hi cerca les arrels de la Setmana Santa andalusa, amb el rerefons dels poetes García Lorca, Juan Ramón Jiménez i San Juan de la Cruz ("¿Adónde te escondiste, / Amado, y me dejaste con gemido? / Como el ciervo huiste, / habiéndome herido, / salí tras ti clamando, y ya eras ido"). *Tendresa de Galicia* (1981) se situa als paisatges i costums d'una terra on

Teresa Pàmies va néixer a Balaguer el 1919

la presència de Rosalía de Castro és constant, fugissera i inquietant. A la recerca de la poeta, Pàmies recorre obsessivament les ciutats de Santiago de Compostella, la Corunya i Ciudad de Padrón (on hi ha la Casa Museu on va morir Rosalía): "*O fantasma que me aterra / axudádeme a enterrar. / Impraca-*

bre, burlón e sañado, / diante de min sempre vai, / e amenaza perseguir-me / hastra a mesma eternidá".

El viatge a Galícia esdevé eminentment una ruta literària, i Pàmies ens porta a conèixer els llocs de Concepción Arenal, Curros Enríquez, Celso Emilio Ferreiro, l'immortal Ramón María del Valle-Inclán, Ramón Cabanillas i poetes actuals com ara Pura Vázquez, Luz Pozo i García Bodaño.

A *Dietari portuguès* (1988), escrit des d'un viatge a Lisboa, l'autora ens parla de fets quotidians però no banals amb una maduresa lúcida, activa i sempre il·lusionada. A més de la capital portuguesa, Pàmies aprofita els cinc dies que va romandre allà per visitar Cascais, Estoril i Sintra ("la vila més wagneriana que he conegut"), amb l'inoblidable Palacio da Pena, edificat ben a la vora del mar.

Finalment, *Castella i Lleó sense pressa* (1989-1991) recull les impressions d'un viatge iniciat amb el propòsit de conèixer la casa del poeta Leopoldo Panero, a Astorga, i que va continuar per altres llocs de Castella com ara León i Valencia de Don Juan, vista amb una penetrant capacitat d'observació.

Amb una prosa fluida que conjumina un punt d'humor, un punt de sarcasme i un punt de tendresa, Teresa Pàmies aconsegueix una aproximació molt peculiar a terres i persones que sent properes i també diferents. Els petits detalls, les anècdotes de la gent, les reflexions allunyades dels tòpics –com el seu acostament a allò que en diuen "el geni andalus" (*el duende*) o a la realitat catalana– converteixen els textos en un lluminós reportatge i l'autora en la millor guia possible. En definitiva, un llibre captivador que encisarà els lectors, convertits ells mateixos en viatgers i espectadors privilegiats.

Joan Montalà, poesia reunida

ROGER COSTA-PAU

POESIA

Joan Montalà. *Obra poètica I.* Publicacions de l'Abadia de Montserrat. Barcelona, 2002.

Ben cert que l'aparició, l'estiu passat, d'aquest primer volum (dins la col·lecció *Biblioteca Serra d'Or* de Publicacions de l'Abadia de Montserrat) del que ha d'ésser l'*Obra Poètica Completa* de Joan Montalà (Valls, 1927 - Barcelona, 1999) fa justícia a una trajectòria literària de magnitud, tant per les seves característiques estètiques i humanes en general –vinculades sempre a un fort compromís cívic– com pel seu gruix i qualitats evidents i particulars. Sacerdot, llicenciat en dret canònic i especialista en psicologia clínica, Joan Montalà es donà a conèixer com a poeta uns anys abans de la seva ordenació sacerdotal. Vingueren, tot seguit, diversos guardons literaris, entre el 1974 i el 1977. I quatre més de consecutius, el 1980, entre els quals el Josep M. López-Picó de Valli-

rana, amb l'obra *Càntic llunyà de tu*, i el Carles Riba, amb el volum *D'un torsimany al bosc, potser*, aparegut a Barcelona el 1981.

Obra poètica I recull justament aquesta primera etapa fructífera, que va del 1974 al 1981. De *La nit dels àngels* fins a l'esmentat *D'un torsimany al bosc, potser*. Entremig, i juntament amb altres textos, apareixen *Llindar d'oracles* (1975), *Desig al rem*, que va merèixer la Flor Natural dels Jocs Florals de Barcelona del 1976, *L'hereu dels cants dels ocells*, també del 1976, i *Un vel per a Polímnia, Sotmès a transparències* i *Clarí d'orats*, els tres del 1980.

Cal fer notar que l'estructura del volum no respon a uns criteris específicament cronològics: parlariem, més aviat, d'una estructura de ventall, la qual parteix d'un nucli central, format per tres llibres del 1980 (*Un vel per a Polímnia, Gall cec* i, sobretot, *D'un torsimany al bosc, potser*), que s'expandeix després, a banda i banda, amb els altres poemaris publicats entre el 1974 i el 1976.

DE CAP A CAP DEL MÓN

D'un torsimany al bosc, potser correspon segurament al punt més àlgid del Montalà poeta.

D'aquell llibre i de la seva poesia en general, així en parla Bernat Ponç en el pròleg: "La poesia d'aquest sacerdot no té res a veure amb els atavismes consuetudinaris dels poetes pertanyents al seu estament [...]. El cas Montalà és una aventura poètica total, vital, escrita des del compromís i des de la fidelitat, la recerca i l'alliberament. El poeta redueix el nucli de les lleialtats essencials, però s'hi apassiona moralment i verbalment. La seva professió de psicòleg li permet de desxifrar entrellats pregons, encara que, potser, li vedi el luxe d'aventurar-se en psicoanàlisis perilloses. Pulcre i dubtós de mena, l'autocrítica severa qui sap si li prohibeix excessos, o aventureu d'altres explicacions: bonhomia, sensibilitat, catarsi, reduccions estructurals...".

En efecte, parlariem gairebé d'un alquimista; la paraula, el símbol, es desprèn de tot sentit idealista sobrer per erigir-se en matèria poètica suggestiva i substancial, sempre a favor de la veu humana que transcorre no pas pels senderols diguem-ne flàccids o decebedors d'un misticisme omnipotent, sinó, ben al contrari, pels ca-

mins més compromesos i alhora més transparents de l'afront i la consciència en l'experiència vital. Transcriu tan sols aquests quatre versos, pertanyents al llibre *Represa d'aurors*: "Totes les naus d'estendre rutes / i els cent colors dels ocells migratoris, / clavats en creu. / Tenia set de tot, i era una befa / no enfilar-se pels arbres i volar. / Per llosa, amb els fills morts, / que el fred apoca pàtries. / I el sol més viu es gronxa en quatre cordes / de cap a cap del món".

HEREU DE FOIX I ELLIOT

Hereu en determinats aspectes de Foix –i no tan lluny d'un Mallarmé o fins i tot de T.S. Eliot, en la seva construcció, per exemple, dels símbols i de la matèria lírica–, en Joan Montalà no hi ha destrucció o despreci de la realitat, sinó –i reprenc la veu de Ponç– "transfiguració, principi de la creació autèntica; ni deformació de la realitat". Montalà, amb un llenguatge poètic valuósíssim, "crea ontològicament poesia a partir dels elements reals que té a mà".

Per a molts i moltes lectors i lectores de poesia, aquest suggestiu Joan Montalà podria ben ser una troballa. Doncs benvinguda sia!